

Юлія Юріївна БАКАЙ

к.ю.н., асистент, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8009-2915>

Юлія Олександрівна ГУДЗЕНКО

студентка, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1526-7050>

e-mail: gudzenkoju2001@gmail.com

АВТОРСЬКЕ ПРАВО У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ: ЗАХИСТ, ОБ'ЄКТИ, ВИДИ

У статті викладено дослідження проблеми захисту та охорони прав авторського права в міжнародному приватному праві. Зазначено, що питання захисту та охорони авторського права в сучасному світі є дуже актуальним і наразі не досконало вирішеним. Здійснено аналіз міжнародних договорів, учасницею яких є Україна. Зокрема, досліджено норми Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів 1886 р., Всесвітньої Женевської конвенції про авторське право 1952 р., Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право (Договір ВОІВ) 1996 р., Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода TRIPS) 1994 р.

Ключові слова: захист, авторське право, міжнародне приватне право, порушення авторського права в мережі Інтернет, інтелектуальна власність

ВСТУП

Світ не стоїть на місці і з кожним століттям він все більше і більше крокує вперед. Саме зараз відбувається швидкий розвиток інтелектуальної та інформаційної діяльності. Новітні технології розповсюджуються в межах національних кордонів та поза ними, а розвиток міжнародного ринку товарів та послуг обумовлює підвищення роль інтелектуальної власності. Розвиток людських ресурсів, розповсюдження інформації та створення нових знань, інноваційний розвиток – все це потребує великої уваги стосовно захисту інтелектуальної власності, й особливо авторського права. Сучасний етап характеризується розширенням можливостей використання результатів творчої діяльності. Право на інтелектуальну власність потребує захисту та охорони як з боку національного законодавства, так і з боку міжнародного права.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Проблему захисту прав інтелектуальної власності й авторського права, зокрема, досліджували багато науковців та правників. Використано методи таких науковців як І.А. Шуміло, Є.М. Білоусов, І.В. Яковюк [6], Ж.Ю. Юзефович [8] та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Дослідження сучасного стану захисту авторського права у міжнародному приватному праві, аналіз об'єктів авторського права та їх строків.

РЕЗУЛЬТАТИ

Захист будь-якого права, зокрема права інтелектуальної власності, завжди потребує значної уваги. Проблема захисту та охорони прав інтелектуальної власності в сучасному світі є дуже актуальною і наразі є не досконально вирішеною [7, с. 129].

Не є винятком і охорона та захист авторського права. На сьогодні існує низка міжнародних договорів, учасницею яких є Україна, які регулюють питання охорони та захисту авторського права. Зокрема до таких міжнародних нормативно-правових актів належать:

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів [1], Всесвітня конвенція про авторське право (Женевська конвенція від 1952 р.) [2], Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право (Договір ВОІВ) [3], Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода TRIPS) [4] тощо.

Насамперед доцільно зазначити, що під захистом варто розуміти сукупність дій, спрямованих на забезпечення визнання та відновлення прав, а також припинення їх порушень. Існує два види захисту авторських та суміжних прав: юрисдикційний та нею юрисдикційний. За допомогою юрисдикційного захисту відбувається судовий розгляд справ про порушення авторського або суміжного права. Цей захист також передбачає діяльність інших державних органів, які допомагають встановити істину у справі. Зі свого боку нею юрисдикційний захист здійснює самостійний розгляд справи без втручання державних органів. Він передбачає діяльність громадян та громадських організацій з припинення правопорушення авторських або суміжних прав та відновлення порушених прав [9, с. 65].

Останнім часом вчені визначають два шляхи захисту авторського права – це копірайт та копілефт.

Копірайт передбачає захист твору, який не вимагає державного документального підтвердження. Цей універсальний захист застосовують в усьому світі, сутність якого полягає в тому, що великі обсяги інформації є недоступними для використання, навіть тоді, коли автор не використовує їх [7, с. 129].

Окрім того, в сучасному світі набуває розповсюдження новий вид захисту на літературні твори – копілефт, який передбачає, що майнові права зберігаються за автором не більше 14 років, а інші особи, зі свого боку, можуть використовувати інші твори за умови, якщо вони будуть дотримуватись певних правил. Це новий термін і вид захисту, тому наразі його не закріплено у нормативно-правових актах жодної країни. Проте це питання можна вирішити так: автор закріплює майнові права за собою завдяки копірайту та може

створити публічний ліцензійний договір, за яким передбачено передачу частини цих прав іншим. Наприклад такі договори, як «BSD ліцензія», «GNU Free Documentation License», «GNU General Public License», «MIT-ліцензія» [10, с. 87].

Варто наголосити, що на відміну від інших інститутів цивільного права, такий об'єкт інтелектуальної власності, як авторське право, отримало визнання відносно нещодавно. Саме розвиток і вдосконалення науково-технічного прогресу, а також зміцнення міжнародних зв'язків поставило питання про міжнародно-правову охорону авторських прав [8, с. 107].

Доцільно звернути увагу на об'єкти авторського права. Так, базові конвенції мають певні відмінності стосовно переліку об'єктів авторсько-правової охорони. Наприклад, згідно з приписами ч. 1 ст. 2 Бернської конвенції до об'єктів правової охорони належать: 1) літературні і художні твори, що охоплюють всі твори в галузі літератури, науки і мистецтва (книги, брошури та інші письмові твори, лекції, звертання, проповіді та інші подібного роду твори); 2) драматичні і музично-драматичні твори; 3) хореографічні твори і пантоміми, музичні твори з текстом або без тексту; 4) кінематографічні твори, до яких прирівнюються твори, виражені способом, аналогічним кінематографії; 5) малюнки, твори живопису, архітектури, скульптури, графіки і літографії; 6) фотографічні твори, до яких прирівнюються твори, виражені способом, аналогічним фотографії; 7) твори прикладного мистецтва; 8) ілюстрації, географічні карти, плани, ескізи і пластичні твори, що відносяться до географії, топографії, архітектури або науки [1, ст. 2].

Водночас у даній конвенції також вказано, що за законодавством країн Союзу зберігається право приписати, що літературні і художні твори або будь-які певні їх види не підлягають охороні, якщо їх не закріплено в тій або іншій матеріальній формі [1, ст. 2].

Стосовно Женевської конвенції, то згідно зі ст. 1 держави учасниці Конвенції зобов'язані надавати правову охорону літературним, науковим і художнім творам, зокрема: письмовим, музичним, драматичним і кінематографічним, а також творам живопису, графіки та скульптури [2, ст. 1].

Так, перелік об'єктів авторсько-правової охорони відповідно до міжнародних правових актів загалом однаковий – це твори літератури, науки і мистецтва.

Стосовно класифікації цих об'єктів, необхідно зазначити, що виділяють наступні критерії їх класифікації:

1. *За обсягом охорони.* Відповідно до цього критерію об'єкти авторського права поділяються на три групи: охоронювані, неохоронювані, обмежено охоронювані [6, с. 214]. До охоронюваних належать такі об'єкти, на які конвенційна охорона поширюється в повному обсязі [6, с. 214]. До неохоронюваних можна віднести повідомлення про новини дня або повідомлення про різні події, що мають характер простої прес-інформації, адже ці об'єкти позбавлені творчого характеру під час їх створення [1, ст. 2]. Неохоронюваними об'єктами є також: ідеї, процеси, методи функціонування або математичні концепції [3, ст. 2; 4, ст. 9].

Обмежено охоронюваними визнаються такі об'єкти, які на підставі диспозитивних норм Бернської та Женевської конвенцій можуть бути повністю або част-

ково вилучені державами-учасницями з-під правової охорони відповідно до національного права конкретної держави-учасниці [6, с. 215]. На розсуд держав-учасників залишено питання про повне або часткове вилучення з-під національно-правової охорони: невилучених у світ творів [2, ст. 2]; офіційних текстів законодавчого, адміністративного і судового характеру, а також офіційних перекладів таких текстів; політичних промов і тих промов, що виголошено під час судових процесів, проте з імперативним приписом, що в разі вилучення цих об'єктів з охорони за автором зберігається виняткове право видання таких промов у збірниках [1, ст. 2]; творів, уперше випущених у світ на території держави учасниці Конвенції, авторами яких є громадяни держав, які не беруть участі в Конвенції, за умови, що такі держави не забезпечують достатньої охорони творам авторів громадян держав-учасниць Бернської конвенції [1, ст. 6].

2. *За рівнем доступності для громадськості.* Відповідно до цього критерію всі об'єкти авторського права розділяють на: твори, які випущені у світ, та твори, які невилучені у світ [6, с. 215].

Відповідно до ч. 3 ст. 3 Бернської конвенції, щоб твір отримав статус випущеного у світ, необхідно виконати такі вимоги: 1) надання згоди автора на опублікування; 2) виготовлення такої кількості примірників твору, яка здатна задовольнити розумні потреби публіки незалежно від способу виготовлення цих примірників [1, ст. 3]. Згідно з коментарем цієї конвенції не вважається випущеним у світ той твір, рукопис якого викрадено та опубліковано особою без згоди автора, а також який передано особі на підставі примусової ліцензії. Також не вважається випущеним у світ твір, десяток примірників якого продемонстровано на вітрині книжкового магазину або продемонстровано обмеженій аудиторії на кінематографічному фестивалі [11].

Стосовно Женевської конвенції, то згідно з приписами ст. 6, щоб отримати статус випущеного у світ твору, потрібно дотримуватись двох імперативних умов: відтворення твору в матеріальній формі та надання невизначеному колу осіб примірників твору для читання або ознайомлення шляхом здорового сприйняття [2, ст. 6].

3. *За ступенем деталізації правового регулювання* об'єкти авторського права діляться на дві групи: ті, які підпадають під загальне регулювання міжнародних договорів, та ті, що підпадають під спеціальне регулювання міжнародних договорів [6, с. 216].

До об'єктів, що підпадають під спеціальне регулювання міжнародних договорів, відносять: переробки, збірники літературних і художніх творів, комп'ютерні програми, компіляції даних або іншої інформації тощо [6, с. 216].

Необхідно зазначити, що відповідно до ч. 3 ст. 2 Бернської конвенції переробки – це переклади, адаптації, музичні аранжування та інші переробки літературного або художнього твору. Вони охороняються на рівні з оригінальними творами без шкоди правам автора оригінального твору [1, ст. 2]. Так само переробка в будь-яку іншу художню форму кінематографічної постановки, похідної від літературного або художнього твору, незалежно від дозволу його автора, вимагає також дозволу автора оригінального твору [1, ст. 14].

Стосовно збірників літературних і художніх творів, то ч. 2 ст. 5 Бернської конвенції наголошує, що енциклопедії та антології, що за добром і розміщенням матеріалів є результатом інтелектуальної творчості, охороняються як такі, без шкоди правам авторів кожного з творів, що є частиною таких збірників [1, ст. 5].

4. За строком правової охорони об'єкти авторського права розділяють на: ті, які підпадають під загальний строк правової охорони та ті, які підпадають під спеціальний (скорочений) строк правової охорони [6, с. 217].

Приписи Бернської конвенції вказують, що загальний строк охорони становить увесь час життя автора і п'ятдесят років після його смерті [1, ст. 7]. Інший строк встановлює Женевська конвенція: загальний строк охорони творів не може бути коротшим за період, що охоплює час життя автора і двадцять п'ять років після його смерті [2, ст. 4]. Отже, вищезгадані міжнародні договори передбачають різні строки правової охорони для об'єктів авторського права. Тоді якою ж нормою потрібно керуватись для визначення строку охорони об'єктів авторського права? Як вказується у Декларації, яка стосується ст. XVIII Женевської конвенції, у відносинах між країнами, що пов'язані між собою Бернською конвенцією, Женевська конвенція не підлягає застосуванню стосовно охорони творів, країною походження яких, згідно з положеннями Бернської конвенції, є одна з країн Міжнародної спілки, утвореної цією Конвенцією [6, с. 218].

Під спеціальний (скорочений) строк правової охорони підпадають такі об'єкти авторського права: фотографічні твори і твори прикладного мистецтва, що охороняються як художні твори [6, с. 218]. Водночас згідно з ч. 4 ст. 7 Бернської конвенції для цієї категорії творів такий строк не може бути менший двадцяти п'яти років від часу створення твору [1, ст. 7]. Інше положення знову ж таки встановлює Женевська конвенція – не менше десяти років [2, ст. 4].

Необхідно зазначити, що суспільні відносини постійно розвиваються, а отже, перелік видів творів, які підлягають міжнародно-правовій охороні, постійно розширюється. Так, порівняно нещодавно з'явився такий об'єкт авторського права, як комп'ютерні програми. Дійсно, на підтвердження цього можна навести норми Угоди ТРІПС, а саме ч. 1 ст. 10 вказує, що комп'ютерні програми у вихідному або об'єктному коді охороняються подібно до охорони, що надається літературним творам за Бернською конвенцією [4, ст. 10].

Аналогічна позиція викладена і в ч. 1 ст. 4 Договору ВОІВ, відповідно до якої охорона комп'ютерних програм здійснюється незалежно від способу або форми їх вираження, що також означає однаковий правовий захист комп'ютерних програм, наданих у формі як вихідних текстів, так і об'єктивних кодів [3, ст. 4]. Окрім цього, головною метою міжнародного Договору ВОІВ – є саме забезпечення додаткового захисту авторських прав, які пов'язані з сучасними інформаційними технологіями [7, с. 129].

Треба звернути увагу й на те, що з розвитком суспільних відносин досі не визначені особливості регулювання, охорони та доказування порушення автор-

ських прав у мережі Інтернет. За допомогою сучасних технологій можна зробити процес копіювання та розповсюдження дуже просто та доступно. Проблема полягає в тому, що, по-перше, складно зафіксувати порушення, по-друге, довести кому насправді належить об'єкт авторського права, по-третє, встановити яке саме (авторське чи суміжне) інтелектуальне право порушено, по-четверте, визначити форму і спосіб використання об'єкта авторського чи суміжного права [7, с. 131].

Окремо слід звернути увагу, що автор наділений майновими та немайновими правами. Стосовно немайнових – до таких прав відносяться: право вимагати визнання свого авторства на твір, протидіяти будь-якому перекуренню, спотворенню чи іншій зміні цього твору, а також будь-якому іншому посягання на твір, здатному завдати шкоди честі або репутації автора [1, ст. 6; 2, ст. 5]. Стосовно строку таких прав, то немайнові права зберігають силу після смерті автора принаймні до припинення майнових прав і здійснюються особами або установами, уповноваженими на це законодавством країни, в якій вимагається правова охорона [6, с. 219].

Стосовно майнових прав авторів до них відносяться: право на переклад, випуск у світ перекладу, а також на дозвіл перекладу і випуск у світ перекладів творів [2, ст. 5], право на відтворення творів будь-яким способом і в будь-якій формі, що включає також будь-який звуковий або візуальний запис [1, ст. 9], право на публічне виконання драматичних, музично-драматичних і музичних творів [1, ст. 11], право на передачу в ефір або публічне сповіщення засобами бездротового і дротового зв'язку, за допомогою гучномовця або іншого подібного апарату [3, ст. 8], право на публічне читання [1, ст. 11], право на переробку, аранжування та інші зміни твору [1, ст. 12] і право на кінематографічну переробку і відтворення творів [1, ст. 14], право на розповсюдження оригіналу і примірників твору [3, ст. 6], право на комерційний прокат для публіки оригіналів або примірників творів [4, ст. 11].

ВИСНОВКИ

Розвиток інтелектуальної власності стрімко набирає обертів, що обумовлює потребу захисту та охорони цього інституту. У сфері авторського права як міжнародне законодавство так і національне законодавство повинні забезпечувати належне функціонування, підвищувати ефективність захисту та посилювати режим правової охорони, а також – відповідальність за порушення авторських прав. Потрібно звернути увагу й на те, що міжнародні акти, які регулюють захист та охорону авторського права мають як спільні, так і відмінні положення стосовно об'єктів авторського права та їх строків. Необхідно наголосити, що з розвитком сучасних технологій збільшується кількість правопорушень авторських та суміжних прав у мережі Інтернет. Як в міжнародному законодавстві, так і в законодавстві України недостатньо врегульовані питання охорони та доказування порушення авторських прав у мережі Інтернет, що зі свого боку потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Бернська конвенція: Конвенція від 24.07.1971 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text

2. Всесвітня конвенція про авторське право (Женевська конвенція): Конвенція від 06.09.1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052#Text
3. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право: Договір BOIB від 20.12.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text
4. Угода про торгівельні аспекти прав інтелектуальної власності: Угода TRIPS від 15.04.1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text
5. Постанова Касаційного господарського суду Верховного суду по справі № 910/5695/19: Постанова від 08.10.2020 р. URL: <https://precedent.ua/92096590>
6. Білоусов Є.М., Яковюк І.В. Міжнародне приватне право. Харків, 2021. С. 213-220. URL: https://pravozdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=4521&download_id=1502
7. Уразова Г.О., Гудзенко Ю.О. Захист авторського права та суміжних прав в сучасних умовах. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Юридичні науки»*. 2020. № 11 (33). Т. 2. С. 127-134. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/16328997268402.pdf>
8. Юзефович Ж.Ю. Международно-правовая охрана авторских прав. *Вестник МУ МВД России*. 2014. № 6. С. 107-110.
9. Кравченко О. Захист авторського права і суміжних прав: *Вісник прокуратури*. 2002. № 6. С. 62–67.
10. Верба І. Основи інтелектуальної власності. К.: НТУУ «КПІ», 2013. 262 с.
11. Guide to the Berne convention for the protection of literary and artistic works: Paris act. 1971. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/615/wipo_pub_615.pdf

References

1. Berne Convention: Convention dated July 24, 1971. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (in Ukrainian).
2. World Convention on Copyright (Geneva Convention): Convention dated September 6, 1952. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052#Text (in Ukrainian).
3. World Intellectual Property Organization Copyright Agreement: BOIB Agreement dated December 20, 1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text (in Ukrainian).
4. Agreement on commercial aspects of intellectual property rights: TRIPS Agreement dated April 15, 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (in Ukrainian).
5. Ruling of the Cassation Economic Court of the Supreme Court in case № 910/5695/19: Ruling dated October 8, 2020. URL: <https://precedent.ua/92096590> (in Ukrainian).
6. Bilousov Ye.M., Yakoviuk I.V. International private law. Kharkiv. 2021. pp. 213-220. URL: https://pravozdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=4521&download_id=1502 (in Ukrainian).
7. Urazova H.O., Hudzenko Yu.O. Protection of copyright and related rights in modern conditions. *International scientific journal "Internauka", Series "Legal Sciences"*. 2020. № 11 (33). Vol. 2. pp. 127-134. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/16328997268402.pdf> (in Ukrainian).
8. Yuzefovych Zh.Yu. International legal protection of copyright. *Bulletin of MU of MIA of Russia*. 2014. № 6. pp. 107-110. (in Russian).
9. Kravchenko O. Protection of copyright and related rights: *Bulletin of the Prosecutor's Office*. 2002. № 6. С. 62–67. (in Ukrainian).
10. Verba I. Basics of intellectual property. Kyiv, 2013. 262 p. (in Ukrainian).
11. Guide to the Berne convention for the protection of literary and artistic works: Paris act. 1971. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/615/wipo_pub_615.pdf

Yuliia BAKAI

PhD in Legal Sciences, Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8009-2915>

Yuliia HUDZENKO

student, Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1526-7050>
e-mail: gudzenkoju2001@gmail.com

COPYRIGHT IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW: PROTECTION, OBJECTS, TYPES

The paper presents a study of the problem of protection and protection of copyright rights in international private law. It is noted that the issue of protection and protection of copyright in the modern world is very relevant and currently not fully resolved. An analysis of international treaties, to which Ukraine is a party, has been carried out. In particular, the norms of the Berne Convention, the World Geneva Convention on Copyright of 1952, the Treaty of the World Intellectual Property Organization on Copyright (BOIB Treaty), the Agreement on Trade Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS Agreement) were studied. The main attention in this paper is devoted to copyright objects. It was determined that the objects of copyright include international treaties to which Ukraine is a party. It was also analyzed what differences exist in the basic conventions regarding the list of objects of copyright protection. The following criteria for the classification of copyright objects were studied: by scope of protection; by the level of accessibility for the public; by the degree of detail of their legal regulation; according to the term of legal protection. It is indicated that they are protected, unprotected, and limited copyright objects. The requirements that must be fulfilled in order for the work to receive the status of being released to the world have been studied. It has been analyzed which general and special terms of legal protection of copyright objects are established. Problems related to regulation, protection and proof of copyright infringement on the Internet have been identified. It is noted that authors have property and non-property copyrights, as well as that these rights include international treaties. Conclusions and prospects for the development of copyright protection and protection are given.

Keywords: protection, copyright, international private law, infringement of copyright and related rights on the Internet, intellectual property